

BOBUR G‘AZALLARI IZDOSHLIK MANBAI SIFATIDA: TAXMISNAVISLIK AN‘ANASINING BADIY-ESTETIK ASOSLARI

<https://doi.org/10.70728/phil.v05.i07.001>

Bahronova Sadoqat Jo‘rabek qizi
ORCID: 0009-0005-0352-2669
sadoqatbahronova329@gmail.com
Guliston davlat universiteti

Annotatsiya: Zahiriddin Muhammad Bobur g‘azallarining keyingi davr o‘zbek she‘riyatida taxmis, tashtir-taxmis va nazira uchun asos-matn bo‘lib kelishi badiiy-estetik jihatdan tahlil qilinadi. Bobur g‘azallaridagi radif va qofiya tizimi, ichki ohang, hasbi hol ruhi, tazod va takrir kabi badiiy san‘atlarning uyg‘unligi ularni izdoshlik uchun qulay, ayni paytda mas‘uliyatli manbaga aylantirgani ko‘rsatib beriladi. Tadqiqotimizda “Yaxshilig” radifli g‘azal asosiy tahlil obyekti sifatida olinib, uning kompozitsiyasi, ma’no qatlamlari va axloqiy-falsafiy mazmuni ochiladi. Shuningdek, Boburning “Jamoling vasfini, ey oy...” g‘azaliga bog‘langan tashtir-taxmis muxammasi hamda “Topmadim” radifli g‘azaliga yozilgan nazira misolida XX asr she‘riyatidagi ijodiy izdoshlik masalasi yoritiladi.

Kalit so‘zlar: Bobur, g‘azal, taxmis, muxammas, tashtir, nazira, an‘anaviylik, izdoshlik, asos-matn, intertekstuallik, aruz

BOBUR’S GHAZALS AS A SOURCE OF LITERARY SUCCESSION: THE ARTISTIC AND AESTHETIC FOUNDATIONS OF THE TAKHMIS TRADITION

Bahronova Sadoqat Jo‘rabek qizi
ORCID: 0009-0005-0352-2669
sadoqatbahronova329@gmail.com
Guliston State University

Abstract: The article provides an artistic and aesthetic analysis of Zahiriddin Muhammad Bobur’s ghazals as source texts for takhmis, tashtir-takhmis, and nazira in later Uzbek poetry. It shows that the harmony of radif and rhyme, inner rhythm, autobiographical tone, and poetic devices such as contrast and repetition in Bobur’s ghazals made them both attractive and highly demanding sources for literary succession. In the study, the ghazal with the radif “Yaxshilig” is taken as the main object of analysis, and its composition, semantic layers, and moral-philosophical

content are examined. The issue of creative succession in twentieth-century Uzbek poetry is also discussed through the example of the tashtir-takhmis mukhammas written on Bobur's ghazal "Jamoling vasfini, ey oy..." and the nazira composed in response to his ghazal with the radif "Topmadim".

Keywords: Bobur, ghazal, takhmis, mukhammas, tashtir, nazira, tradition, literary succession, source text, intertextuality, aruz

KIRISH

Mumtoz o'zbek adabiyotida g'azal ijodkorning she'riy salohiyati, badiiy didi va ruhiy olamini namoyon etuvchi asosiy janrlardan biri sanaladi. Zahiriddin Muhammad Bobur ijodida ham g'azal alohida o'rin tutadi. Uning lirik merosi nafaqat badiiy yetukligi, balki eski o'zbek adabiy tilining ravon, jonli va tabiiy namunasi bo'lgani bilan ham qadrlidir. Bobur she'riyatida shaxsiy kechinma, tarixiy taqdir, yurt sog'inchi, muhabbat, armon va axloqiy xulosa bir-biri bilan tabiiy bog'lanib ketadi.

Bobur g'azallari o'z davridayoq yuksak badiiy saviyada yaratilgan bo'lsa, keyingi asrlarda ham shoirlar uchun ilhom manbai bo'lib kelgan. Ayniqsa, taxmis va nazira an'anasi doirasida Bobur g'azallariga murojaat qilish salaf va xalaf o'rtasidagi ijodiy muloqot sifatida ko'zga tashlanadi. Bunday izdoshlik oddiy taqlid emas; u asosmatnning ruhini anglash, vazn, qofiya, radif va ma'no izchilligini saqlagan holda yangi poetik qatlam yaratish demakdir.

Mavzuning dolzarbligi bir necha holat bilan bog'liq. Avvalo, Bobur merosiga davlatiz miqyosida e'tibor kuchayib bormoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 25-yanvardagi PQ-20-son qarori asosida Bobur tavalludining 540 yilligi keng nishonlandi[1]. Qaror ijrosi doirasida boburshunoslikni rivojlantirish, shoir merosini keng targ'ib qilish, xalqaro ilmiy aloqalarni mustahkamlash bo'yicha muhim ishlar amalga oshirildi. Bu esa Bobur ijodini nafaqat tarixiy-adabiy meros sifatida, balki bugungi ilmiy yondashuvlar asosida qayta o'rganishni talab etadi.

Ikkinchi jihat shuki, o'zbek adabiyotshunosligida taxmis va muxammas janri haqida muayyan tadqiqotlar mavjud bo'lsa-da, aynan Bobur g'azallariga bog'langan taxmislar alohida va yaxlit yo'nalish sifatida yetarli darajada o'rganilmagan. Holbuki, taxmisnavislik mumtoz adabiyotda shoir mahoratini ko'rsatuvchi muhim mezon bo'lgan. Bu jarayonda izdosh shoir salaf g'azaliga shunchaki misra qo'shmaydi, balki uning ruhiy ohangi, badiiy tuzilishi va ichki mantiqiga mos yangi satrlar yaratadi.

Uchinchi jihat-taxmisnavislik an'anasi bugungi adabiy jarayonda ham davom etayotganidir. Zamonaviy o'zbek she'riyatida Jamol Kamol, Shoira Shams, Otamurod Poyon, Ochildi Qo'ysun, Sirojiddin Sayyid kabi ijodkorlarning mumtoz g'azallarga murojaat qilishi bu an'ananing hanuz tirikligini ko'rsatadi. Demak, Bobur g'azallarini izdoshlik manbai sifatida o'rganish mumtoz adabiyot bilan hozirgi she'riyat o'rtasidagi uzviylikni ko'rsatish uchun ham muhimdir.

Tadqiqotning asosiy muammosi quyidagicha belgilanadi: Bobur gʻazallarining qaysi badiiy-estetik xususiyatlari ularni taxmis, tashtir-taxmis va nazira uchun asosmatnga aylantiradi hamda bu jarayonda anʻanaviylik va ijodiy yangilanish qanday namoyon boʻladi?

Mavzuning oʻrganilganilishi

Boburshunoslik oʻzbek adabiyotshunosligida mustahkam ilmiy asosga ega. Hamid Sulaymonning ilmiy ishlari, xususan, "Boburnoma"ning mukammal nashri, "Bobur lirikasi" va "Bobur sheʼriyatidan" kabi tadqiqotlari Bobur ijodini ilmiy oʻrganishda muhim manba boʻlib xizmat qiladi[2]. Bobur lirikasining badiiy xususiyatlari, timsollar tizimi, milliy ruhi va shoir shaxsiyatiga xos nozik jihatlar Ibrohim Haqqulov, Vahob Rahmonov, Saidbek Hasanov kabi olimlarning izlanishlarida yoritilgan[3;4;5].

Soʻnggi yillarda Bobur gʻazallarini intertekstuallik, matnlararo munosabat, anʻanaviylik va ijodiy izdoshlik nuqtayi nazaridan oʻrganishga ham eʼtibor ortmoqda. Bu yondashuv Bobur gʻazallarini faqat mustaqil poetik matn sifatida emas, balki keyingi davr sheʼriyati bilan muloqotga kirishuvchi badiiy manba sifatida talqin qilish imkonini beradi. Taxmis va muxammas janri nazariyasi boʻyicha Yoqubjon Isʼhoqovning poetikaga oid ishlari alohida ahamiyatga ega[6]. Shuningdek, oʻzbek sheʼriyatida muxammas janrining genezisi va badiiy takomili, taxmis va tashtir shakllari, mumtoz sheʼriyatdagi izdoshlik munosabatlari boʻyicha bir qator ilmiy izlanishlar olib borilgan. Tolibjon Roʻziboyev kabi taxmisshunoslarning tashtir-taxmis haqidagi qarashlari ham bu borada muhim ilmiy asos beradi[7]. Biroq mavjud tadqiqotlarda Bobur gʻazallari taxmisnavislik anʻanasining alohida manbai sifatida yetarlicha tahlil qilinmagan. Shu bois mazkur maqola Bobur gʻazallari va izdoshlik anʻanasi oʻrtasidagi badiiy-estetik bogʻliqlikni koʻrsatishga qaratilgan dastlabki urinishlardan biri sifatida ahamiyat kasb etadi.

Metodologiya

Tadqiqotda tarixiy-biografik, qiyosiy-tipologik, intertekstual va germeneytik tahlil metodlaridan foydalanildi. Tarixiy-biografik yondashuv Bobur gʻazallaridagi ruhiy holat, hayotiy voqelik va shoir taqdiriga daxldor jihatlarni aniqlashda qoʻllanildi. Xususan, "Yaxshilig" radifli gʻazalning yaratilishiga sabab boʻlgan tarixiy-ruhiy muhitni anglash uchun bu metod muhim hisoblanadi. Qiyosiy-tipologik metod asosmatn bilan unga bogʻlangan taxmis yoki nazira oʻrtasidagi shakliy va mazmuniy yaqinlikni koʻrsatishga xizmat qildi. Bunda vazn, qofiya, radif, obrazlar tizimi va umumiy ruhiy ohang oʻzaro solishtirildi. Intertekstual tahlil taxmisni "matn ichidagi matn" hodisasi sifatida talqin qilish imkonini berdi. Chunki taxmisda yangi misralar mustaqil yashamaydi; ular asos bayt bilan ichki bogʻlanib, yangi maʼno maydonini yuzaga keltiradi. Germeneytik tahlil orqali baytlardagi botiniy maʼno qatlamlari, badiiy

san'atlar va poetik urg'ular sharhladi. Tahlil markaziga Boburning "Yaxshilig'" radifli g'azali, shuningdek, unga aloqador izdoshlik namunalari olindi.

"Yaxshilig'" g'azali-izdoshlik chorlovchi asos-matn

Bobur lirikasida "Yaxshilig'" radifli g'azal alohida ruhiy kuchga ega. Bu g'azal shoirning shaxsiy taqdiri, zamon bilan munosabati va insoniy xulosalarini o'zida jamlagani bilan ahamiyatlidir. Manbalarda g'azal Boburning Samarqand taxtini ikkinchi bor qo'ldan boy bergani, Andijondan ham ayrilgan murakkab davrida yaratilgani qayd etiladi [8]. Shu sababli unda oddiy shikoyat emas, hayot sinovlaridan o'tgan insonning ichki e'tirofi seziladi.

G'azal quyidagi matla' bilan boshlanadi:

Kim ko'rubdur, ey ko'ngul, ahli jahondin yaxshilig'?

Kimki, ondin yaxshi yo'q, ko'z tutma ondin yaxshilig'!

Bu ikki misraning o'zidayoq g'azalning asosiy ohangi belgilanadi. Lirik qahramon dunyodan, zamondan, odamlardan yaxshilik kutishning behudaligini ko'ngliga aytadi. "Ey ko'ngul" murojaati esa g'azalga ichki suhbat tusini beradi. Shoir tashqi olam bilan emas, avvalo, o'z ko'ngli bilan gaplashayotgandek ko'rinadi.

Keyingi baytlarda bu ruhiy holat yanada kuchayadi:

Gar zamoni naf'i qilsam, ayb qilma, ey rafiq,

Ko'rmadim hargiz, netayin, bu zamondin yaxshilig'!

Bu yerda "zamondin yaxshilig'" ko'rmagan insonning achchiq tajribasi ifodalanadi. Baytdagi e'tirof shaxsiy kechinma darajasida qolmaydi; u zamon, muhit va inson munosabatlari haqidagi umumiy xulosaga aylanadi. Bobur bunday o'rinlarda o'z dardini kengroq ma'naviy maydonga olib chiqadi.

G'azalning eng muhim badiiy burilishi beshinchi baytda namoyon bo'ladi:

Bori elga yaxshilig' qilg'ilki, mundin yaxshi yo'q -

Kim, degaylar dahr aro qoldi falondin yaxshilig'!

Aynan shu bayt g'azalning ma'no markazini tashkil qiladi. Avvalgi baytlarda dunyodan yaxshilik ko'rmagan insonning iztirobi berilgan bo'lsa, bu baytda shoir butunlay boshqa xulosaga keladi: inson boshqalardan yaxshilik kutib yashamasligi, aksincha, o'zi elga yaxshilik qilishi kerak. Shu tariqa shaxsiy iztirob axloqiy da'vatga aylanadi. Bobur g'azalining kuchi ham shundaki, u umidsizlikda to'xtab qolmaydi; darddan ma'naviy xulosa chiqaradi.

G'azal kompozitsion jihatdan ham puxta qurilgan. Matla'dagi "Kim ko'rubdur, ey ko'ngul, ahli jahondin yaxshilig'?" misrasi maqta'da yana takrorlanadi. Bu holat radd ul-matla' usulini yuzaga keltiradi. Ammo takror oddiy qaytariq emas. G'azal boshida bu misra hayrat va iztirob ohangida eshitilsa, maqta'da u sinovdan o'tgan, tajriba bilan tasdiqlangan xulosa sifatida yangraydi.

Radifning o'rni ham alohida. "Yaxshilig'" so'zi har bir bayt oxirida takrorlanib, butun g'azalni yagona fikriy markazga birlashtiradi. Radif bu yerda faqat ohangdorlik

vositasi emas; u g'azalning axloqiy-falsafiy g'oyasini ushlab turuvchi asosiy poetik tayanchdir.

Bobur g'azalda tazod san'atidan unumli foydalanadi. "Yaxshi" va "yamon", "yaxshilig'" va "yomonliq" qarama-qarshiligi butun matn bo'ylab davom etadi. Bu ziddiyat g'azalning ichki dramtizmini kuchaytiradi. Shuningdek, "ondin" so'zining takrorlanishi, "ey ko'ngul", "ey rafiq" kabi undalmalar she'rga jonli muloqot ohangini beradi.

Til jihatidan g'azal sodda, ravon va xalqona. "Ko'z tutma", "naf' qilmoq", "elga yaxshilig' qilg'il" kabi iboralar Bobur she'riyatining tabiiy nutqqa yaqinligini ko'rsatadi. Bunday ravonlik g'azalning xalq orasida tez yod olinishi va kuyga solinishiga ham zamin yaratgan.

Vazn masalasida ham g'azalning izdoshlik uchun qulayligi ko'rinadi. U ramali musammani mahzuf vaznida bitilgan. Bu vazn o'zbek mumtoz she'riyatida ravonligi va ohangdorligi bilan ajralib turadi. Bobur ijodida ham bu vazn keng qo'llangan. Tadqiqotchilar shoirning bir yuz o'n to'rtga yaqin g'azalidan qirq ikkitasi aynan shu o'lchovda yozilganini qayd etadilar [9].

Demak, "Yaxshilig'" g'azali bir necha omil tufayli izdoshlik uchun kuchli asos-matnga aylangan. Unda mustahkam kompozitsiya, ravon vazn, kuchli radif, chuqur axloqiy ma'no, ichki dramtizm va xalqchil ifoda mujassam. Shu bilan birga, bu g'azalga taxmis bog'lash oson emas. Chunki Bobur har bir baytda ma'noni nihoyatda ixcham va tugallangan holda beradi. Izdosh shoir ana shu tugallikka mos satr yaratishi, asos bayt ruhini buzmasligi, salaf darajasidagi badiiy mas'uliyatni his qilishi lozim.

Izdoshlik an'ananing davomiyligi

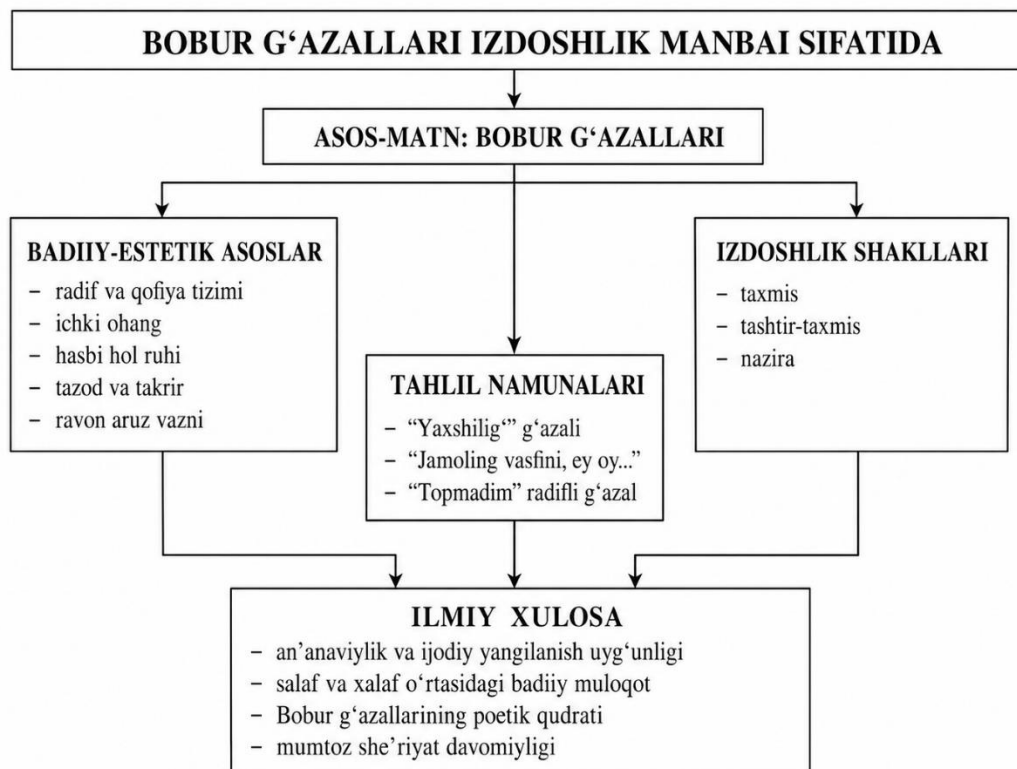
Bobur g'azallarining izdoshlik uyg'otuvchi kuchi faqat nazariy mulohaza emas. Buni keyingi davr shoirlari ijodida ham ko'rish mumkin. Jumladan, Abdumannob Egamberdiyev Bobur merosiga alohida mehr bilan yondashgan ijodkorlardan biridir. U Boburning "Topmadim" radifli g'azaliga nazira yozib, Bobur ohangini yangi mazmun bilan davom ettiradi [9]:

*Sendan ortiq elsevar bir mehribonni topmadim,
"Andijon!" deb yig'lab o'tgan jonajonni topmadim.*

Bu baytda izdosh shoir Boburdan radif va umumiy ruhiy ohangni oladi. Ammo mazmuniy markaz o'zgaradi. Bobur g'azalida g'urbat, armon, izlanish va topolmaslik holati kuchli bo'lsa, Egamberdiyev nazirasi Boburning o'zini ulug'lash, uning Vatanga sadoqatini e'tirof etish ruhida yozilgan. Demak, nazira taqlid emas, balki salaf ohangida yangi tuyg'uni ifodalashdir.

Egamberdiyevning Boburning "Jamoling vasfini, ey oy..." g'azaliga bog'lagan muxammasi esa taxmisnavislik nuqtayi nazaridan yanada qiziqarli. Shoir bu g'azalga taxmis bog'lash jarayonida asos baytlarning ayrimlari ma'no jihatidan juda zich va

yopiq ekanini sezadi. Oddiy taxmis usulida, ya'ni bayt oldiga uch misra qo'shish orqali mazmunni tabiiy davom ettirish qiyinlashadi. Shunda shoir tashtir-taxmis usuliga murojaat qiladi.

1-rasm. Bobur g'azallarining izdoshlik manbai sifatidagi badiiy-estetik tizimi

Tashtirda yangi misralar baytning ikki misrasi orasiga joylashtiriladi. Bu shakl oddiy taxmisdan farq qiladi, chunki unda izdosh shoir asos baytning tashqi tomoniga emas, ichki tuzilishiga kirib boradi. Tolibjon Ro'ziboyevning qayd etishicha, mutarraf atamasi dastlab arablarda boshi va dumi qora, o'rtasi och rangli otga nisbatan ishlatilgan, keyinchalik she'riyatga ko'chgan [10]. O'zbek mumtoz she'riyatida bunday shakldagi tashtirlar kam uchraydi. Shu bois Egamberdiyevning mazkur tajribasi o'zbek aruzida e'tiborli hodisa sifatida baholanishi mumkin. Bu misol taxmisnavislikning muhim bir xususiyatini ko'rsatadi: asos-matn qanchalik kuchli bo'lsa, izdoshdan shunchalik katta ijodiy mas'uliyat talab qiladi. Ba'zan asos baytning ma'no zichligi yangi shakl izlashga majbur etadi. Bobur g'azallarining badiiy quvvati ham shundaki, ular izdoshni tayyor qolipga ergashishga emas, balki o'z poetik imkoniyatini sinashga undaydi.

Yoqubjon Is'hoqov taxmisni shoir mahoratini namoyon etuvchi muhim ijodiy shakl sifatida baholaydi [6]. Haqiqatan ham, taxmisda shoirdan bir necha talab bajarilishi kutiladi: aruz vazni saqlanishi, qofiya va radif buzilmasligi, qo'shilgan misralar asos bayt bilan mazmunan bog'lanishi, umumiy ohang tabiiy chiqishi kerak. Ayniqsa, Bobur kabi salaf shoir g'azaliga murojaat qilish bu talablarni yanada kuchaytiradi.

Shu ma'noda Bobur g'azallariga yozilgan taxmis va naziralar Navoiy boshlab bergan adabiy an'ananing davomidir. O'zbek mumtoz she'riyatida salaf g'azaliga taxmis bog'lash faqat hurmat belgisi bo'lmagan; u badiiy musobaqa, ijodiy muloqot va poetik tajriba maydoni ham bo'lgan. Bobur g'azallari esa bu an'anada alohida o'rin tutadi. Chunki ularning har biri kuchli ichki ohang, aniq badiiy tuzilish va chuqur ruhiy mazmunga ega.

Boburning:

Murod vasling erur-ayla yod Boburni,

Unutmog'il yana bu nomurod Boburni!

degan bayti izdoshlik an'anasining ramziy mazmunini ham ochib beradi [9]. Har bir taxmis, har bir nazira Boburni "yod aylash"ning badiiy shaklidir. Izdosh shoir salaf matnini o'z davrida qaytadan jonlantiradi, unga yangi ohang, yangi talqin va yangi o'quvchini olib kiradi. Shu tariqa Bobur g'azali kitob sahifasida qolib ketmaydi; u keyingi avlod she'riy tafakkurida yashashda davom etadi.

XULOSA

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, Bobur g'azallarining taxmis va nazira uchun asosmatnga aylanishi tasodifiy hodisa emas. Shoir g'azallarida radif va qofiyaning mustahkamligi, ravon aruz vazni, badiiy san'atlarning tabiiy qo'llanishi, hasbi hol va umumiy axloqiy xulosaning uyg'unligi ularni izdoshlik uchun qulay manbaga aylantiradi. "Yaxshilig'" radifli g'azal misolida ko'rindiki, Bobur shaxsiy iztirobni keng insoniy xulosaga olib chiqadi. G'azalning badiiy kuchi ham ana shu o'zgarishda: dunyodan yaxshilik ko'rmagan lirik qahramon oxir-oqibat elga yaxshilik qilishni eng oliy insoniy fazilat sifatida ilgari suradi. Bobur g'azallariga yozilgan nazira, taxmis va tashtir-taxmislar salaf va xalaf o'rtasidagi ijodiy muloqotni namoyon etadi. Izdosh shoir Bobur matniga murojaat qilganda uning vazni, radifi va ruhiy ohangini saqlash bilan birga, o'z davrining tuyg'usi va badiiy tajribasini ham qo'shadi. Shu jihatdan taxmisnavislik quruq davomchilik emas, balki ijodiy yangilanish shaklidir.

"Jamoling vasfini, ey oy..." g'azaliga bog'langan tashtir-taxmis muxammasi asosmatnning ma'no zichligi ba'zan yangi shakliy yechimlarga olib kelishini ko'rsatadi. Bu holat Bobur g'azallarining badiiy imkoniyati kengligini va ular keyingi shoirlarni ham ijodiy izlanishga undashini tasdiqlaydi.

Kelgusida Bobur g'azallariga yozilgan barcha taxmis, tashtir-taxmis va naziralarni to'plash, ularni vazn, qofiya, radif, mazmuniy muvofiqlik va badiiy talqin mezonlari asosida tasniflash muhim ilmiy vazifa bo'lib qoladi. Bunday kichik tadqiqotimiz boburshunoslik va taxmisshunoslikni yanada boyitadi, o'zbek she'riyatidagi an'anaviylik va ijodiy izdoshlik masalasini chuqurroq anglashga xizmat qiladi degan umiddamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Buyuk shoir va olim, mashhur davlat arbobi Zahiriddin Muhammad Bobur tavalludining 540 yilligini keng nishonlash to‘g‘risida”gi PQ-20-son qarori.2023-yil 25-yanvar.
2. Sulaymon H. Bobur lirikasi.Toshkent, 1982.
3. Haqqul I. Bobur ijodi va mumtoz she‘riyat talqinlariga oid tadqiqotlari.Toshkent.
4. Rahmonov V. Boburshoh: shoir va adib.Ma‘rifat gazetasi, 2008.
5. Hasanov S. Bobur merosi, matnshunoslik va boburshunoslikka oid tadqiqotlari.Toshkent.
6. Is‘hoqov Yo. So‘z san‘ati so‘zligi: poetika asoslari.Toshkent.
7. Ro‘ziboyev T. Taxmis va tashtir-taxmis shakllariga oid ilmiy qarashlar.Toshkent.
8. Ochilov E. Boburning “Yaxshilig” g‘azali qaysi voqealar ortidan yozilgan? // Oyina.uz.2024-yil 25-dekabr.
9. Bobur, Zahiriddin Muhammad. Devon: g‘azallar, ruboiylar, tuyuqlar.Toshkent.
10. Ahmedov H. So‘z hayrati va saboqlari.Toshkent.
11. Egamberdiyev Sh. “Unutmog‘il yana bu nomurod Boburni...” // Jadid gazetasi.2025-yil 14-fevral.№7.
12. Avazova S. Muxammas (taxmis) janrining o‘zbek she‘riyatidagi tarixiy taraqqiyoti va zamonaviy poetik talqinlari // Maktabgacha va Maktab ta‘limi jurnali.2026. DOI: 10.5281/zenodo.18373536.
13. Eshonqulova S. Nodiraning Navoiy g‘azaliga taxmisi // O‘zbek tili va adabiyoti.Toshkent: Fan, 2013.№5.B. 73-75.
14. O‘zbek she‘riyatida muxammas janri: genezisi, badiiy takomili. Dissertatsiya.ZiyoNET kutubxonasi.
15. Bobur g‘azallarida intertekstuallik. Maqola.ResearchGate, 2021.